

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

Butlletí de divulgació i informació

Núm. 106
NOV-DES 96

■ LES PRIMERES CATALANES
EREN DE CASTELLTERÇOL

■ ESCENES NADALENQUES
AL PÒRTIC DE MOISSAC

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

Butlletí núm. 106 • NOVEMBRE-DESEMBRE DE 1996

Coordinació

Edita:

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

Redacció i administració:

Pujada del Castell, 30 - Tel. 873 16 06

Coordinació:

Joan Badia

Redacció:

Gabriel Mora, Jaume Moya, Xavier Sitjes i
Ramon Vall

Disseny i maquetatge:

Marc Vilarmau

Dipòsit Legal:

B-35519-84

Impressió:

Copisteria SARRIÓ

Correcció:

Gabriel Mora i Arana

Hi col.labora:

Excm. Ajuntament
de Manresa

Tiratge:

425 exemplars

Portada

Sant Iscle i Victòria de Bages.

Petita església romànica rural, la qual ha rebut greus desperfectes en el fonament a causa de les intenses pluges, caldria una urgent intervenció per evitar el seu esfondrament.

Index

Editorial	637
Espai per a la poesia	638
Veure o mirar l'arquitectura (V i final)	640
Les primeres Catalanes eren de Castellterçol	642
Escenes nadalenques al pòrtic de Moissac	644
Del viatge a França 1996 El Carnac dels Menhirs	648
El conte de la gàrgola i el gat	652
Properes activitats	653

Editorial

Cada entitat té la seva particular forma de definir el seu model en funció de llurs capacitats i pròpia voluntat. I és per aquest camí com d'alguna manera es defineix la individualització de cadascuna d'aquestes.

Evidentment, en aquest sac hi caben infinitat de projectes i, com a tals, poden passar per uns de més il·lusionats que d'altres, i, tal vegada, també, per què no dir-ho, per alguns de més utòpics. Però, amb tot i això, i no per cap motiu menys irrealitzable, hem de menystenir-los si, sovint vénen carregats d'un interès innovador, i que, bàsicament, puguin tenir una repercussió en el sentit d'aportar continguts teòrics, pràctics i lúdics.

Sovint, a l'hora de dur projectes endavant, i de rendibilitzar-los, es fan necessaris uns canvis que es poden expressar en àmbits tan diversos com poden ser els d'infraestructura, de forma, de contingut i de redefinició. Dintre del nostre àmbit la recerca de nous fronts d'interès és cada cop l'element més definidor i expressiu; i el mantenir viu l'interès per les nostres activitats és essencialment bàsic, i la motivació és allò que pretenem d'aconseguir, i si s'assoleixen els objectius fàcilment tirarem endavant els nostres projectes.

Quan parlem de redefinir, no estem parlant de canviar, però sí de valorar continguts que no condicionin l'evolució de la pròpia entitat, i que contribueixin a mantenir el mateix ritme de creixement i de funcionament, d'acord amb el que s'està produint en la diferent escala de valors de la nostra societat.

El saber adaptar-nos al fet que els moviments i entitats culturals passin per transformacions, implicarà una millora a curt termini en el valor de la pròpia entitat, i es reflectirà, en conseqüència, en la qualitat de les activitats successives.

La Junta

spai per a la poesia

PEDRES DELS ORÍGENS

-Aproximació lírica
a l'Art Romànic-

Canto amb accent nostrat
pedres cabdals de fe i romanitat,
identitat i sacre patrimoni
fruit de l'estrènua força d'un passat
del qual n'és testimoni
la història rediviva.
-Feu que en el nostre món encar ressoni
-no com a veu captiva-
un càntic fet de sàvia captivença
i arrels de bella planta al nostre sòl.
Quants segles que hem bastit, dins la creixença
unida al poble que li fou bressol
a camp obert i amb homes de remença
bregant de sol a sol!

Bells monuments, com un immens carreu
d'excelsa genitura
i amb dons rurals brollant de la natura!
hi és cada pedra permanent trofeu
amb signes de projecció futura.
Sí: llurs arcans se'ns fan ressò i la clau
del temps, per la vellura,
forjada amb fe i amb seny de nova traça
d'una llatinitat amb so de pau
i de civilitat, a la percaça
d'uns altres mots, nous, clars...;
tot, com en somnis de pregons anhels
i mages despertars;
riquesa gran que sempre ens serà escassa;
fulgors primers d'albada catalana
tot expandint-se i afermant arrels:
comptant amb molts embats de tramuntana
i perquè a uns signes romanguem fidels.

Art immortal, pensat tant amb el cor
com amb el cap, de benvolença agresta
i senzillesa atresorada en or!
(I el clima mític de la Reconquesta
enmig de clarobscur!)

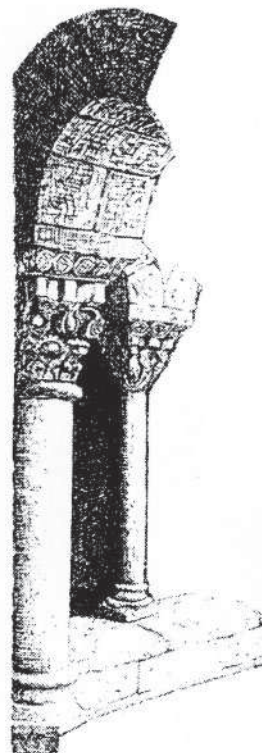
I si la incúria no ha aterrat els murs,
aquests se'ns donen sempre amb perspectiva
-ressons des del passat als temps futurs,
i amb un art nou, per vell, que és pedra viva
d'un nom: l'Abat Oliba!

Pedres d'un seny polint-se amb balbuçig,
a camp obert i en la unitat que emmarca
belles emancipacions. I hi veig
la integritat d'aquell País de Marca
com qui en el fons d'una arca
hom descobrís el seu entorn auster,
de la faicó que som, i amb semblant dèria
de prosperar per tot allò que és ver
i ésser el portal dels amples camps d'Ibèria!
Art viu en la vellúria i amb l'esforç
que és d'ara i de llavors,
dinamitzat, que a l'avenir s'ajusta
per la sinceritat de ments i cors
-pel que és profà, o és sacre, amb vena augusta.

Sí: la romanitat hi era art i part
de bon juí, i amb lletra fent-se Usatges
deixant enrere tots els vassallatges,
i amb mèrits per guanyar-se un estandard.
Oh, albada d'una idíl·lica claror
de múltiples imatges
passant el gual d'aquell primer mil·lenni,
com si la «Pau i Treva del Senyor»,
també, i des d'ara, pel tercer ja ens meni!
El poble afaiçonà el seu propi accent
i el sabé fer present
a la bestreta sàvia dels oracles,
i s'ajuntaren cor i pensament
a entendre's amb eclosions vernacles.

Temps de joglars, i un món de trobadors
que, arreu, féu ressorgir la poesia:
barreig d'humans i de divins amors
-diguem-ne, «cortesia»?
Passà l'Any Mil com un malson. Seguia
el temps, doncs, dia a dia;
la història que en la pedra s'ha gravat,
o que és un fresc a l'ombra de la història:
l'origen de la catalanitat;
la història en cada gesta peremptòria;
present, pel seu passat.

Gabriel MORA i ARANA

VEURE O MIRAR L'ARQUITECTURA (V i final)

JAUME MOYA I PLANA

*Santa M.
de Claret
(Bages)*

En els anteriors articles s'han fet una sèrie de consideracions a l'entorn de l'obra arquitectònica, amb la finalitat, potser no assolida del tot, de facilitar la comprensió i la visió d'aquesta. Continuar amb l'estudi del procés constructiu o d'anàlisi estàtica resultaria un xic feixuc pels no iniciats, ja que entràrem en un camp massa tècnic.

Per això voldria fer un resum d'allò que considero més fonamental i que, en tres punts breus, podria ésser:

- 1.- L'obra arquitectònica està feta en l'espai, entenent com a tal l'espai interior, l'espai exterior i l'espai que l'envolta.
- 2.- A les tres dimensions físiques, amplada, alçada i fondària, cal afegir una quarta dimensió que és el temps.
- 3.- En mirar l'obra arquitectònica cal veure el lloc on està situada i les relacions de l'obra amb el seu entorn.

El que escriu aquestes ratlles voldria només deixar en l'esperit d'aquells lectors que, amb força paciència i comprensió, hagin seguit els anteriors quatre articles, una senzilla idea:

L'obra d'arquitectura no té mai una interpretació única. Això vol dir que pot analitzar-se com a una delimitació de l'espai, com a una demostració de les possibilitats de la tècnica constructiva, o com a una aplicació de les lleis de la ciència física.

I per què no dir-ne que és una manera de fer evident el poder polític? Des dels grans faraons egípcis fins al darrer dictador, tots han volgut perpetuar la seva memòria deixant obres arquitectòniques amb pretensions d'eternitat.

Fins i tot hi ha interpretacions historicistes, científiques o econòmiques que ens donen a entendre que hi ha relacions directes entre l'arquitectura i els canvis importants de la història, els avenços de la ciència o els progressos econòmics i socials de la humanitat.

A tots els que hi vulguin aprofundir, o que simplement s'interessin per alguna de les idees exposades en aquests escrits, em permeto recomanar una obra mestra de la crítica arquitectònica que és el llibre «SAPER VEDERE L'ARCHITETTURA» de Bruno Zevi, editat en castellà per Ed. Poseidón.

En referència a l'arquitectura romànica, i dedicat molt especialment al nostre romànic, hi ha un estudi molt treballat que demostra un gran coneixement directe del país català, publicat amb el títol «ARQUITECTURA ROMÀNICA» de l'arquitecte J.A. Adell i Gisbert.

La bibliografia sobre el Romànic és prou extensa i coneguda, com per no voler-ne fer cap altra selecció. En canvi, sí que voldria fer, a tall de comiat i de cloenda, una exhortació a tots els «lectors i Amics del Romànic» perquè no es cansin de veure i mirar els edificis romànics (de la nostra Catalunya, especialment), superant, a vegades, les dificultats que representa arribar-hi, i que intentin descobrir-hi el que hi ha d'Arquitectura... més enllà dels capitells, les voltes de canó o les arcuacions llombardes.

LES PRIMERES CATALANES EREN DE CASTELLTERÇOL

XAVIER SITJES I MOLINS

i heu llegit aquest títol sense prestar-hi gaire atenció, us deueu haver cregut que era una broma. Però no, no ho és. Si el rellegiu, veureu que Catalanés va en majúscula i que, per tant, no és un gentilici aplicat a fembres, sinó un nom propi femení, nom que també va ser donat després a diverses dones durant els segles medievals, com diu Enric Bagué en la seva obra *Noms personals de l'edat mitjana*.

Abans de les Catalanés de Castellterçol, de les quals parlaré, el mot *català* va ser aplicat a homes, ja com a gentilici, ja com a cognom, encara que sembla més probable allò que això. Es troba per primera vegada en un document de cap al 1067 (la data no és segura), que té el número 832 dels del *Liber Feudorum Maiori* que és el reconeixement que feren els homes de Carcassona, de la senyoria que sobre d'ells tenia el comte de Barcelona Ramon Berenguer III. Hi figuren un *Raimundi Catalanii* i dos *Arnal Catalan*, però cap dona amb aquest nom.

No és fins a l'any 1186 que surt la primera *Cathalana*, en un document de l'Arxiu Capitular de Vic, mencionat pels autors del volum II d'*Els castells catalans*, en parlar de Castellterçol, però als dits autors els devia passar per alt l'interès onomàstic del diploma, de ser el primer lloc on apareix una dona anomenada Catalana, perquè no hi fan cap comentari.

I ara jo en parlo perquè és a la mateixa Catalana i a la seva filla petita, igualment anomenada així, la referència que en fa un altre document, de data quelcom posterior i que és assenyalat amb el número 185 dels pergamins del fons de Sant Benet de Bages, ara a l'Arxiu del Monestir de Montserrat.

És el testament que la mateixa Catalana, la mare, va fer l'any 1235, segons una còpia poc posterior a l'atorgament de la darrera voluntat i treta a utilitat del monestir bagenc, probablement a causa de tenir interessos en algun dels llocs expressats en el testament.

Cal dir que en la còpia existent, la data és equivocada, ja que el copista hi va posar: *Actum istum testamentum II kalendas iunii anno Domini Incarnatione C XXX V*, en lloc de *M CC XXX V*.

La testadora, Catalana, muller de Xetmar (grafiat *Chetmar* en el diploma) de Castellterçol, després de nomenats marmessors (executors testamentaris) el seu marit, Elisenda d'Argemon, Guillem de Rocafort i Guillem d'Avinyó, diu que deixa el seu cos a Santa Maria de Tenes l'Estany, junt amb el mas Mata-rasa, de la parròquia de Sant Fruitós de Castellterçol i altres masos que té a Santa Maria de Tenes. Altres deixes són per a la mateixa parròquia de Sant Fruitós, Santa Maria d'Argemon, Sant Martí d'Esparra, Sant Julià (d'Uixols), Sant Miquel (de Castellterçol), Sant Pere de Vardaniel (Valldaneu) i Sant Hilari (de la qual ignoro la situació); als seus fills els Ilega, a Guillem Xetmar, la Fàbrega de Vilarionam i altres béns a Marfà, Montesquiu i Congost; a Elisenda, el castell de Barberà, la dècima de Ripollet i cinc-cents morabetins; i a Catalana, que devia ser la filla petita, tres-cents morabetins. A una persona, Gerald Pere, de la qual no expressa el parentiu, però que devia ser germà de la testadora, perquè l'anomena entre els fills, li fa diverses deixes relacionades amb béns familiars propis d'ella mateixa. Finalment, Ilega a la seva donzella Marquesa una some-
ra.

Heus ací, doncs, unes Catalanes de ben a prop nostre, en quant al lloc on visqueren, però molt allunyades en el temps d'ara i que tingueren un important relleu social a les comarques del Moianès i Vallès, a les acaballes de l'època romànica.

*Sant Julià d'Uixols
església sufragània
de Castellterçol*

ESCENES NADALENQUES AL PÒRTIC DE MOISSAC

RAMON VALL I RIMBLAS

Església
de Moissac

Moissac és un poblet del Quercy situat a la confluència dels rius Tarn i Garona, que va formar-se a l'entorn d'una gran abadia benedictina que hi bastí un dels monuments més notables de l'arquitectura romànica francesa, sobretot pel que es refereix a la seva decoració escultòrica. La història d'aquesta abadia es perd en el temps: sembla molt probable que fou fundada el segle VIIè per sant Amand, cristianitzador de l'Aquitània, i que en fou el seu primer abat. Més tard, l'any 732, fou incendiada pels sarraïns i reconstruïda per Pipí el Breu i Lluís el Piadós. Novament destruïda el segle Xè pels hongaresos i els normands, el conjunt del monestir es reconstruí aviat, però la nova església s'ensorrà el 1030 i els edificis monàstics s'incendiaren el 1042. Després

d'aquesta calamitat el monestir se subjectà a l'obediència de Cluny, i hi començà així un període molt gloriós.

El nou abat cluniacenc, Duran, emprengué la construcció d'una nova església que es consagrà, sense haver-se acabat del tot, l'any 1063. L'edifici fou acabat a finals del segle XIè. Seguidament s'inicià també la construcció del claustre, les obres del qual es completaren l'any 1100. Entre els anys 1110 i 1115 es començà a construir a la part de ponent de l'església un pòrtic i el portal actual; abans, però, d'haver-se acabat del tot aquestes obres, es decidí fortificar la façana occidental, i amb aquest motiu la porta es traslladà a la de migdia. L'església fou destruïda el segle XIV durant la guerra dels Cent Anys, i avui només en queda el claustre, el pòrtic-campanar i el portal.

Aquest portal és riquíssim per la seva escultura, i hi distingim dues etapes: a la primera li correspon el timpà; fou executada abans del trasllat del portal a la façana sud. Un cop traslladat, entre els anys 1125 i 1130, es decoraren els muntants laterals de l'arcada que protegeix el portal. En el timpà hi ha representada l'apoteosi del Senyor d'acord amb el relat de l'Apocalipsi. Al muntant lateral esquerre hi trobem representats els vicis, amb els càstigs que esperen els qui se'n deixen dominar. A la dreta hi ha representades un sèrie d'escenes del cicle nadalenc que avui glossarem més àmpliament.

Les escenes que hi ha representades són les següents: l'Anunciació, la Visitació, l'Adoració dels Reis, la Presentació al Temple i la Fugida a Egipte. L'ordre en què s'hi representen és un xic xocant: comença per la part esquerra del registre inferior, segueix després cap a la seva dreta; puja al registre central i, finalment, s'enfila al superior, el qual cal seguir de dreta a esquerra. Els dos registres inferiors estan emmarcats dintre de dues arcades; el superior forma com un fris. En la seva execució s'hi aprecien dues mans; una de més cuidada en els registres inferiors, i una altra, no tan fina, en la part del fris.

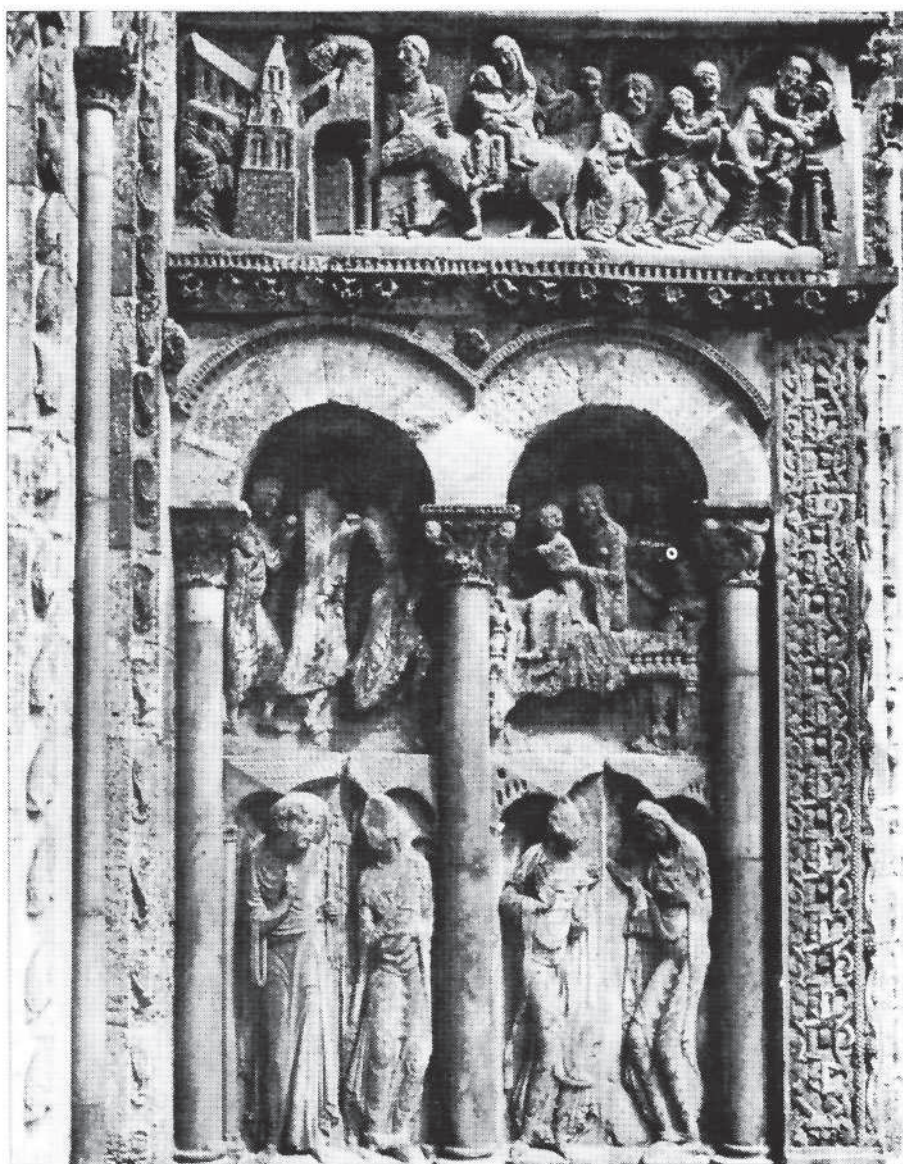
L'Anunciació correspon al model siríac en el qual la Verge està dempeus davant l'arcàngel Gabriel que porta a la mà esquerra el bastó dels heralds, i aixeca la dreta en l'actitud en què se solien representar els oradors antics. La Verge té la seva mà oberta sobre el pit. Cal notar que la cara de l'àngel correspon a una restauració bastant maldestra feta a les darreries del segle passat.

L'escena de la Visitació correspon, en canvi, al model hel·lenístic. La Mare de Déu i santa Isabel estan distants l'una de l'altra, en actitud reverend, sense demostrar l'efusió que veiem en les representacions siríaqües. No ens ha d'estranyar de trobar en una mateixa composició els dos models típics de les representacions medievals d'aquests temes: el siríac i l'hel·lenístic, perquè en aquests moments els artistes ja no s'inspiraven en models originals, sinó en altres representacions posteriors, i no distingien entre l'una i l'altra font d'inspiració. En aquesta escena de la Visitació convé de fer notar una actitud de la Verge, que no hem sabut trobar enlloc més: la Mare de Déu s'aixeca el vel que li fa de brusa i mostra a Elisabet la seva sina en confirmació del misteri: misteri que, per altra banda, segons ens conta Lluc en el seu evangeli, féu saltar de goig l'infant que duia Isabel en el seu si.

En el registre intermedi hi ha la representació de l'Adoració dels Reis. La Mare de Déu, asseguda com una reina damunt un llit de

*Pòrtic
de Moissac*

columnetes tornejades i vestida amb un ropatge molt ric, presenta l'Infant, ja crescut i amb la Majestat d'un Déu, als Mags perquè l'adorin. Darrere de la Verge, vetllant, hi ha sant Josep; i a dalt de l'escena veiem el bou i la mula. A la part esquerra els tres Reis s'acosten amb una actitud reverend per adorar l'Infant. Un vel cobreix les seves mans per tal de que no ensutzin els presents que li ofereixen. Els reis no representen aquí els diversos pobles, com

més endavant s'acostumarà a fer: el rei blanc, el ros i el negre; sinó les tres edats de la vida: la senectut, la maduresa i la joventut. Els reis van vestits com uns personatges poderosos de l'època, amb unes túniques riques i corona a la testa. Aquesta escena de l'Adoració respon també el model grec o hel·lenístic.

A la part dreta del fris superior hi veiem la Presentació al Temple. Simeó, ple de joia, porta a coll l'Infant; en la seva actitud l'artista ha volgut representar-hi gràficament el seu càntic: «Ara, Senyor, deixa anar el teu servidor en pau..., car els meus ulls han vist la teva salvació». El segueixen Maria, menudeta i humil, portant els colomins de la seva pobra ofrena; i Anna, que, amb els seus vuitanta-quatre anys no para de lloar Déu i de parlar d'aquell Infant. No tot podia ser joia i gaubança, però: en la mateixa escena, a l'esquerra, hi ha sant Josep, tombat enrere parlant amb un àngel: és l'enviat de Déu que li comunica els mals designis d'Herodes i li recomana que marxi de seguida cap a Egipte si vol salvar l'Infant.

Al costat es representa aquesta fugida. La Verge i Jesús abraçats tendrament en una de les primeres manifestacions d'aquest sentiment de l'art medieval, van muntats dalt d'un ase que mena Josep. L'ase va lleuger, tal com l'artista ha volgut indicar amb la posició de les potes, que marquen un moviment àgil. A la seva arribada a Egipte, tal com narren els apòcrifs, amb la seva sola presència el Déu Vivent fa caure els ídols del seu pedestal. És curiosa la representació del temple pagà del qual cauen els ídols: és talment la imatge d'un temple llemosí coetani de l'escultura. També és digna d'atenció la forma en què són representats els ídols que cauen: semblen més aviat uns joglars fent acrobàcies que no pas unes estàtues que s'esfondren.

Com hem dit al començar, a la part oposada a la porta veiem representats els vicis i els pecats; la luxúria, l'avarícia, el mal ric i Llätzer el pobre... I a dalt del timpà la glòria de Déu enmig dels seus àngels i sants. Amb aquesta composició els artífexs del portal de Moissac volien transmetre'ns aquesta lliçó: Per lliurar-nos del pecat i de la mala vida tenim un remei: el que Jesús, amb la seva vinguda al món i la seva manifestació als homes, vingué a portar-nos. No als jueus solament, sinó a tota la humanitat. Com ja prefiguraven, per una part els Mags vinguts d'Orient, en retre el seu homenatge al Salvador; i Jesús en el seu viatge a Egipte, on amb la seva presència enderrocava els ídols i alliberava les ànimes del pecat. Fruit d'això serà, el dia de demà, la nostra presència eterna davant de Déu, cantant-li d'una manera joiosa i eternal la seva glòria.

DEL VIATGE A FRANÇA 1996

EL CARNAC DELS MENHIRS

LLUÍS GRIFELL

odríem afirmar, sense por d'equivocar-nos, que Bretanya és la regió del món on es troben més dòlmens i túmuls, així com les principals concentracions de menhirs de tot el planeta. Pel que sembla, prop de la població de Carnac, al departament francès de Morbihan, hi ha les més importants.

El menhir és una roca monolítica que, a manera de columna tosca, o sense treballar, té la base enfonsada a terra una quarta o cinquena part de la seva estructura total. Per regla general, solen medir de tres a cinc metres, si bé n'hi ha de molt més alts, entre els quals podríem destacar el de LOCMARIAQUER, en el mateix Morbihan que, amb els seus vint metres, és el més alt que es coneix.

Menhir és una paraula composta bretona, provinent del terme popular «men», pedra, i «hir», llarga, PEDRA LLARGA, nom amb què els estudiosos de la prehistòria han denominat aquests monuments tan especials.

En el conjunt de Morbihan s'hi poden comptar 1.099 menhirs, els quals es troben disposats en onze fileres de 1.150 metres de llargada per 100 d'amplada aproximadament, amb un gran cromlec o cercle de pedres, amb el qual es delimiten les esmentades avingudes de menhirs. Els cromlecs, circulars o rectangulars, eren els llocs on, presumptament, es celebraven les cerimònies religioses.

Els naturals del país afirmen que Carnac i les seves rodalies han estat, des de la nit dels temps, terres sagrades, i els prehistoriadors francesos situen l'origen d'aquells monolits entre els quatre i els vuit mil anys d'antiguitat. (l'Enciclopèdia Catalana diu que: «els més antics es remunten 3.000 anys abans de Crist»).

Segons es desprèn d'un audiovisual que l'oficina de turisme de Carnac ha tingut la gentilesa de projectar en castellà per al nostre grup, tots aquells monuments megalítics havien pertangut a una

civilització, a una creença i a una fe, com demostren els gravats que apareixen en algunes de les pedres, unes pedres que, segons l'esmentada filmació, resten associades entre si, i constitueixen el temple més excepcional i extravegant del món.

*Carnac
(Morbihan)
França*

D'altra banda, existeixen teories que puntualitzen categòricament el com i el perquè d'aquests obeliscs, si bé les seves afirmacions són igualment incertes. Una tradició bretona diu que són morada de les ànimes, mentre que una llegenda popular els qualifica de «guardians petrins d'aquells espais sagrats».

La visió d'una pedra dreta, enmig de terreny pla, ha donat peu a la hipòtesi sobre si el menhir podia ser un símbol fal·lic, relacionat amb els rites de fecunditat.

Els especialistes polemitzen sobre totes aquests teories, inclòsa la d'un calendari solar, encara que aquesta última té poca credibilitat, a causa de la irregularitat de les alineacions, i la varietat de la seva orientació.

Actualment, les autoritats bretones, i també les de París, pressionades per les primeres, malden per situar el temple de Carnac al lloc que creuen que li correspon dins el rànquing del

Patrimoni Artístic Mundial, i estan convençuts d'aconseguir-ho ben aviat.

Científicament se sap poca cosa dels menhirs de Bretanya,

i tampoc dels que existeixen a la península de Crozon (alineacions de Lagat-Jar), les quals tenen un total de 140 menhirs. Cal lamentar els saquetjos irreparables de Ménéac, Kermari i Kerleskan, produïts en els últims segles a causa de la utilització de la pedra per a la construcció de nous edificis.

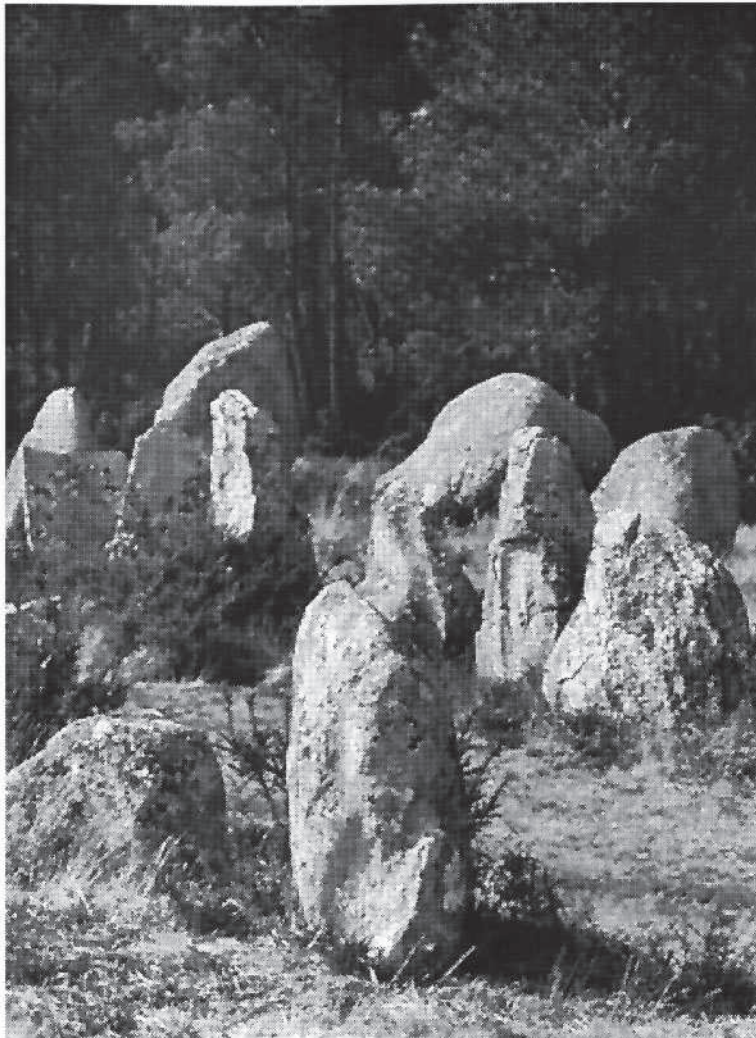
No fa gaires anys (uns quinze o setze) que les autoritats de Carnac s'adonaren «oficialment» del potencial cultural i turístic que posseïa la seva ciutat, però fins fa ben poc no s'han decidit a tancar el conjunt i obrir una oficina d'informació, amb sala de projeccions inclosa. En aquesta sala és on hom pot veure l'esmentat audiovisual i escoltar-lo en diferents idiomes. És una pel·lícula que no aporta cap dada científica ni històrica però, això sí, repeteix fins la sacietat que d'ara endavant s'utilitzaran tots els mitjans possibles perquè es respecti el conjunt. Per contra, però, cal dir que les alineacions de Carnac estan creuades per carreteres.

No es pot saber si algun dia es trobaran vestigis fiables que determinin l'origen dels monòlits de Bretanya, ni tan sols si algun «espavilat» inventarà una història fantàstica de cara al turisme; però és evident que els monuments megalítics en general, i els menhirs en particular, formen part d'un COMÚ DENOMINADOR. Un comú denominador que ha portat els diferents pobles i cultures a elevar temples en honor i glòria dels seus déus: un procés que s'inicia quan l'home és capaç de copsar el misteri de la creació, o el miracle de la vida. Uns enigmes que s'obren davant dels seus ulls i dels seus sentits: veu la grandiositat d'un paisatge, tem la força d'un huracà, mira com li neix un fill, o es corprèn amb la mort de la seva companya... L'home primitiu se sent impotent davant les adversitats de la vida, està immers en un mar de confusió i de sentiments que no sap definir, però comença a discernir entre les coses que li són plaents i les que l'afligeixen. Acaba de descobrir l'autèncic principi del bé i del mal.

L'home primitiu atribueix tot allò a sers superiors, uns sers que instintivament adora: uns perquè els admira, i els altres perquè els tem. És el moment en què per a demostrar-los la seva adhesió i vassallatge, amuntega o adreça pedres que miren al cel; fins i tot s'inventa rituals, amb la finalitat de complaure'ls; tot perquè aquells déus poderosos es fixin en ell, l'ajudin en les coses de la vida, i l'acullin a l'hora de la mort. Ha nascut el sentit religiós.

Ha plogut molt, des que s'alçaren els menhirs de Bretanya, però l'home de tots els temps ha continuat amb la dèria dels monuments, des dels megalítics fins a les grans catedrals del cristianisme o les no menys importants mesquites de l'islam, per exemple.

L'home d'avui, a pesar de la seva prepotència, tampoc no és gaire diferent del primitiu, pel que fa als sentiments, i menys encara davant la mort; igualment tem un traspas incert, i com ell també, intenta perpetuar la seva memòria amb una làpida que porta el seu nom. És el menhir dels nostres temps?

*Carnac
(Morbihan)
França*

EL CONTE DE LA GÀRGOLA I EL GAT

TERESA RIQUELME

Fa temps que vaig llegir un conte que narrava l'amistat entre una gàrgola i un gat. Segons el Diccionari de la Llengua Catalana, gàrgola és el canal sortint, per on vessa, a distància de la paret, l'aigua de pluja que cau sobre la teulada d'un edifici.

Ara, en els edificis no se'n fan, de gàrgoles: se soluciona el desguàs amb canals adossades a la paret. En canvi, antigament, i sobretot en edificis importants, les gàrgoles eren (i són) unes estàtues fetes de pedra. Solen ésser allargades i representen imatges d'animals, éssers mitològics etc., i estan enganxades a les parets exteriors sota les teulades.

La gàrgola del conte era la representació d'una àliga, i es queixava molt de la seva mala sort. Solia dir al seu amic, el gat de teulada: «Tinc ales però no puc volar. M'han fet gàrgola i he de romandre al meu lloc esperant que ploqui i que l'aigua s'escoli pel petit rec que porto sobre l'esquena. El que jo voldria és poder volar cel enllà i visitar altres llocs; moure'm, veure món. Aquí em sento presonera».

El gat li responia: «No perdis l'esperança. Encara que siguis una gàrgola, estrema; fes força, intenta bellugar les ales, encara que no es moguin. No et rendeixis, prova-ho cada dia. Espernema tant com puguis... Ui!, si jo no hagués lluitat contra les adversitats, ja fora mort tres vegades».

La gàrgola, esperonada per les paraules del gat, posava tot el seu esforç en fer moure les ales de pedra, i premia fort les potes que tenia enganxades a la paret. Després de molt temps de provar-ho, un bon dia el seu cos es va separar del jou que la tenia presonera i va fer bategar les ales amb força. Es va enlairar cel amunt bo i cridant:

-Puc volar! Ja no sóc esclava de la paret. Per fi podré viatjar i viure el gran somni de la meva vida.

El gat també estava content, sobretot per ella, encara que sentia una pena dintre seu perquè sabia que perdria una amiga. L'àliga marxaria i ell es quedaria sol. Ja no podrien mirar junts la lluna ni explicar-se les coses que sentien. Tanmateix, sentia el goig d'haver-

la pogut ajudar amb el suport de les paraules. I el fet de veure-la tan contenta l'omplia de satisfacció.

Des que vaig llegir aquest conte que acabo de resumir, sempre més m'he mirat les gàrgoles amb uns ulls nous. Les trobo més interessants i penso que potser sí que són vives.

Dies enrere me'n vaig anar a visitar el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona on hi ha restes arqueològiques. Estan en el subsòl del carrer i la plaça dels Comtes. Són restes d'època romana (Barcino). Després vaig entrar a la capella de Santa Àgata i també al Palau Reial Major, lloc on hi ha el Saló del Tinell. Em vaig enfil·lar a la Torre del Rei Martí i des d'allà vaig poder veure de prop les gàrgoles d'aquest edifici, i també una bona part de les de la Catedral.

Són gàrgoles en forma d'unicorn, de drac, de peix, d'àngel, de ratpenat, d'elefant, d'àliga, de dimoni etc. Estaven quietes. No sé si aquestes s'han rebel·lat mai contra el seu destí, o potser ja estan bé allà on són. Fa anys que alliberen l'aigua de la pluja que cau a la teulada traient-la per la boca.

Ah! El conte de la gàrgola i el gat acaba així: Després de molt temps de viatjar, la gàrgola àliga va retornar a l'edifici d'on havia sortit. Estava tipa de veure món i desitjava retrobar el seu amic. El gat encara rondava per aquell indret i va estar molt content. Durant molt, molt de temps la gàrgola es va esplaïar explicant-li tot el que havia vist.

roperes activitats

Diumenge 19 de gener

Matinal a Barcelona, per visitar les excavacions de la Barcelona paleocristiana. Els interessats, cal que siguin a les 10 del matí a la Pl. del Rei de Barcelona.

Divendres 31 de gener

Conferència: CARTOGRAFIA MEDIEVAL MEDITERRÀNIA
a càrrec de Josep M. Ravella, professor de la Universitat de Barcelona.
Lloc: Montepio de Conductors Hora: 2/4 de 9 del vespre

Dijous 13 de febrer

Assemblea General de Socis Hora: 2/4 de 9 del vespre

Diumenge 2 de març

Caminada per les ermites de Montserrat
Sortida a les 8 del matí de la Pl. Infants. Tornada al migdia

Amb el suport de:

CAIXA DE CATALUNYA